

Turistični vodnik po našem kraju

Predstavitev Prad z okolico

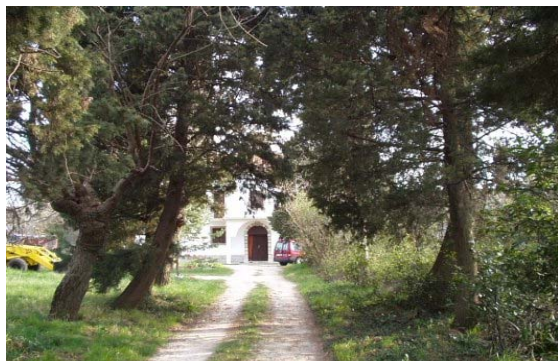
Naša šola se nahaja v naselju Prade na slemenu položnega flišnega gričevja. Še nedavno je bil to kmečki zaselek. Prebivalci so se ukvarjali predvsem s predelavo zgodnjih vrtnin. Z vedno večjim številom novih hiš v zadnjih desetletjih pa so Prade postale že pravo predmestje mesta Koper. Od leta 1989 so Prade samostojno mestno naselje z dobro razvitim gospodarstvom. Prej so bile del Bertokov, zato smo se odločili, da vam predstavimo oba kraja s kratkim krožnim potepom.

Pot bomo pričeli na naši šoli v Pradah. Šola je bila zgrajena leta 1911 in je v njej potekal dvojezični pouk vsaj do leta 1924, potem pa do konca druge svetovne vojne samo v italijanskem jeziku.

Nadaljevali bomo med vinogradi in njivami do prvih hiš, kjer si bomo ogledali star portal dvorca.

V Pradah in okolici je veliko dvorcev, ki so nekoč služili kot poletne rezidence koprskim družinam. Dvorci so obdani z lepimi in obzidanimi vrtovi ter značilnimi portali. Okoli dvorcev so njive, na katerih so delali koloni (slovenski kmetje). Nekateri dvorci in vile so bili pred nekaj leti restavrirani, v vseh pa so danes stanovanja.

Znan je Gravisijev grad - baročni dvorec, ki ga je verjetno v 18. stoletju pozidala koprška patricijska rodbina Gravisi, od katerega je ohranjena še cerkvena, obnovljeno pročelje zgradbe in drevored z velikim vrtom.

Med novogradnjami bomo prišli do starega jedra Bertokov. Najprej si bomo ogledali star in neobičajen vodnjak, sezidan z opeko, imenovan lavatoio.

Med obema svetovnima vojnama so ga zgradili Italijani; postal je kraj, kjer so se ob pranju perila zbirale ženske.

Preko starega središča Bertokov se bomo odpravili proti vaški župniji. Med potjo bomo občudovali stare kamnite hiše in vodnjake.

Vodnjaki so se v Bertokih in Pradah razširili že ob koncu 18. stoletja. Vodo iz njih so uporabljali za pitje, pranje perila in posode, za zalivanje, za napajanje živine. Danes je večina teh vodnjakov zapuščenih.

Prvotno središče Bertokov se je razvilo v okolici baročne župnijske cerkve, posvečene Mariji Vnebovzetni.

Pogled na Bertoke

Ob cerkvi in prelepem drevoredu stoji veliko poslopje, v katerem je bila v času Beneške republike vojaška bolnišnica - lazaret.

Staro župnišče v Bertokih

Vodnjak pred hišo

Nekdanja beneška vojaška bolnišnica,
kasneje rezidenca koprskih plemiških družin

Po njenem razpadu je bila tu leta 1797 poletna rezidenca koprskih plemiških družin (Carli-Rubbi, Gravisi), ki so imele v okolici Bertokov in sedanjih Prad svoja posestva.

Pot nas vodi mimo spomenika narodno osvobodilne borbe, ki stoji v zelenju in tišini.

Osrednji in najbolj znani del Bertokov je stari Zadružni dom, v katerem domujejo številne organizacije, med njimi je zelo znano Kulturno društvo Samo Bertoki.

Listine in stari žigi pričajo o obstoju pevskega in bralnega društva Samo Bertoki že od davnega leta 1907. Člani društva so gojili slovensko kulturo in besedo ter bilo protiutež narodnemu raznarodovanju.

Mimo slovenskega in italijanskega vrtca ter italijanske osnovne šole bomo zaključili našo pot.

Življenje nekoč - zgodbe naših non in nonotov

Resnične zgodbe moje none

Pred 67. pomladmi se je v majhni vasici Potok blizu Svetega Antona rodila moja nona. Sedaj se še po toliko letih spominja svojih otroških dni.

Zvečer so si pri ognju pripovedovali zgodbe o Butalcih, luščili koruzo, pekli kostanj, prepevali različne pesmi, si pripovedovali razne ljudske izštevance in zgodbe iz vsakdanjega življenja vaščanov. Pesmi, ki jih še danes prepeva moja nona, so: Moja mati čuha kafe, Mi se imamo radi, Sladko vince piti, to me veseli, Hej, mašince zagodi, Navzgor se širi rožmarin, Ob bistrem potoku je mlin, Juča moja, kam te peljajo? Gor na hrib Lazarja vit, Sem bila debela brez jest mesa, Teta Lina, prinesi tobak, Bo pipal - Jože Pacak.

Spat so hodili ob mraku, zbuvali pa so se zelo zgodaj, ker so morali v šolo. Tudi v najhujšem mrazu in burji so pešachi nekaj kilometrov do šole v Svetem Antonu. Malico so si morali sami nositi v šolo. To je bila ponavadi skorjica kruha in jabolko. Niso imeli toliko knjig in zvezkov, kot jih imamo danes, pač pa samo berilo in en zvezek za vse predmete. Pisali so z nalivnimi peresi, ki so jih namakali v črnilo. Učitelji so bili zelo strogi, večkrat so jih tudi kaznovali s palico ali jih poslali klečat v kot na sol. Pregledovali so tudi, če so umiti. Noninega sošolca je učiteljica umila z ledeno vodo iz vodnjaka, ki še danes stoji na šolskem dvorišču.

Kot pravi nona, so bili to težki časi, saj je njihova družina štela petnajst otrok in so bili večkrat lačni kot siti. Mnogokrat so se najedli sezonskega sadja, saj so bili obroki pičli. Za zajtrk so jedli kavo iz ječmena, prežganko, za malico pa krompir ali polento. Kosilo je bilo skoraj vedno enako: mineštra, njoki, krompir, polenta ... Zvečer, ko so se zbrali ob ognju, je mati skuhala polento in jo polila s kuhanim fižolom ali z obiliko (obilika je bolj gosta svinjska juha iz svinjskih kož ali iz kosti).

Kljub revščini in velikemu pomanjkanju so se imeli radi in še danes se radi spominjajo grenko-sladkega otroštva.

Alja Turk

Šola v Svetem Antonu

Kaj so ljudje nekoč počeli za preživetje?

- Večina kmetov je delala na polju ali doma,
- nekateri so se ukvarjali s pomorstvom,
- lovili so ribe in jih prodajali ali pa dajali v zameno za drugo blago,
- ob morju se je razvilo solinarstvo,
- kmetje so bili odvisni od lastnega pridelka in njiv,
- ko so bili otroci doma, so morali pomagati - dečki so delali bolj na njivi, deklice pa so se doma učile kuhanja in pospravljanja.

Valentina Bertok

Kako je bilo v vasi, ko je bila moja nona majhna (intervju)

Moja nona se je rodila leta 1931 v Dekanih. Spraševala sem jo, kako je bilo na vasi in kako so živeli, ko je bila še majhna.

Kakšne so bile takrat hiše?

Takrat so bile hiše grajene iz kamna. Na tleh v hiši je bila zemlja. Otroci smo nosili, tudi dečki, srajčice, poleti pa pod njimi nič. Ko je kakšnega otroka tiščalo na veliko potrebo, je šel v kot za vrata, dvignil srajčico in se podelal na tla. Nato so prihiteli starši, kakanje posuli s pepelom in ga odstranili iz hiše. Ker je bila zelo velika revščina in se je na vasi veliko kradlo, smo kokoši zaprli zvečer v hišo.

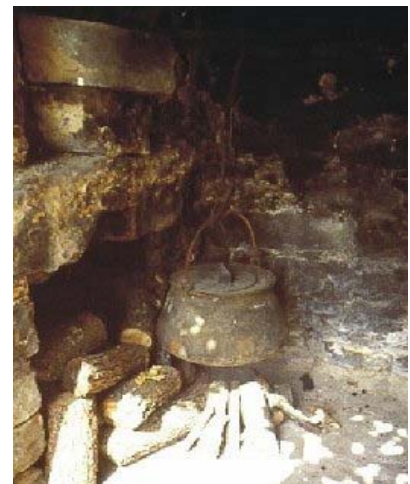
V hiši je bila kuhinja s prostorom (špajza), kjer smo kuhali in jedli. Kuhali smo na ognjišču, tam smo se tudi grel.

V zgornjem nadstropju so bile sobe. Jogija in dek ni bilo, zato smo imeli žimnice napolnjene s posušeni listi koruze,

prav tako smo imeli pokrivalo napolnjeno s temi listi. Ker pa je bilo kljub temu v sobi zelo mrzlo, smo ponavadi otroci spali v eni postelji, tako smo s telesi grel drug drugega.

V hiši ni bilo kopalnice. Na stranišče smo hodili v hlev. Umivali smo se v škafu, ob ognjišču. Tam je bilo najbolj toplo in tudi vodo smo si grel na ognjišču.

V hiši prav tako ni bilo vode in elektrike. Svetili smo si s svečami in petrolejkami. Po vodo smo hodili v potok, kasneje pa smo vodo točili iz špin - to so bile velike železne pipe, naredili pa so jih Italijani, ko so napeljali vodovod po vasi.

Kako ste prali perilo?

Skozi vas je tekel potok s pitno vodo. Pri cerkvi so bili šturki – s kamnom obzidani dve cevi, iz katerih je noč in dan tekla voda. Tja si postavil vedro in ga napolnil z vodo. To vodo smo nosili domov za pitje, kuhanje in umivanje. Perilo pa smo prali na drugi strani ceste, kjer je bilo narejeno veliko kamnito korito, v katerega se je na eni strani stekala čista voda, na drugi pa je odtekala umazana. Ker ni bilo mila in pralnih praškov, smo perilo prali s pepelom.

To korito je bilo vedno zasedeno, saj so v njem prale perice. Tudi moja mama je bila perica, kar je pomenilo, da je prala perilo bogatih tržaških gospodov.

V reki Rižani, ki teče pod vasjo, je bilo veliko več vode kot sedaj. Na reki, se spominjam, je bilo pet mlinov in ena oljarna. Tudi sredi vasi je bila oljarna, vendar so v tej poganjali mlinske kamne s konji.

Kakšne so bile ceste in s čim ste se prevažali?

Ceste so bile posute z makadamom. Prevažali smo se s kolesi, veliko smo hodili peš. Z vozovi, ki so jih vlekli konji ali osli, pa so prevažali kmetijske pridelke, mleko in perilo, ki so jih vozili v Koper, največ pa v Trst. Spominjam se, da so ženske nosile na glavi košare. Iz cunj je so naredile kot nekakšno gnezdo, na to pa so si posadile velike košare.

Kako je bilo v šoli?

Šola je trajala samo pet let. Učiteljica je bila Italijanka. Takrat so bili naši kraji pod Italijo, zato so bili Italijani na vseh pomembnih položajih: zdravniki, učitelji, župani ... Šola je bila v vasi. V šoli so bile učilnice, na vrhu pa stanovanja za učitelje. Pisali smo s kredo na tablice. Učiteljica je bila prijazna, vendar smo se učili samo v italijanskem jeziku. Ker italijanščine nisem dobro razumela, v šolo nisem rada hodila. V šoli so morali fantje nositi italijanske fašistične uniforme in prepevati fašistične pesmi.

Učilnica

Kako ste se igrali?

Otroci so morali pasti krave in ostalo živino. Na pašnikih je bilo zelo zabavno. Igrali smo se s kamenčki, ki smo jih nabrali na pašnikih. S kamenčki smo igrali damo, škonc - to je bila taka igra, da smo s kamni ciljali večjega, zmagal je tisti, ki ga je uspel prevrniti. Skakali smo pismo in igrali smo se tudi z žogo.

Ker ni bilo elektrike in televizije, so se ljudje zvečer sestajali na vasi. Mladi so prepevali, starejši pa so obiskovali gostilno.

Kam ste šli, če ste zboleli?

V vasi je bil italijanski zdravnik. Če pa je kdo huje zbolel, so ga poslali v bolnišnico v Trst. Tam je umrla tudi moja mama, ko sem bila stara samo šest let.

V Trstu so bile tudi šole, kjer so se lahko šolali za poklic. Mojega brata so poslali v Trst, da se je izučil za mizarja in šoferja. Drugače pa smo imeli občino in matični urad v Dekanih.

Tina Stančič, Maja Furlan

Kako so včasih hodili v šolo

Šolanje moje none

Moja nona je bila rojena v Trseku. To je vasica blizu Marezig. V šolo je hodila v Truške. V šolo je začela hoditi s šestimi leti starosti. Pot v šolo je vsak dan prehodila peš. Hoja je trajala približno 45 minut. Osnovna šola je imela samo štiri razrede. Njen pisni pripomoček je bil svinčnik. Za matematiko je imela samo en zvezek. Prav tako je imela en zvezek za italijanski jezik, saj je takrat obiskovala italijansko šolo. V italijanski šoli je bilo prepovedano spregovoriti slovensko besedo.

Moja nona je imela doma narejeno šolsko torbo. Povedala mi je, da veliko otrok ni imelo svoje šolske torbe. Učenci so svojo učiteljico klicali signorina. Poredne učence so kaznovali tako, da so jih postavili klečat pred tablo. Nona je v italijansko šolo hodila samo dve leti, saj je po njenem dveletnem šolanju izbruhnila druga svetovna vojna. Med drugo svetovno vojno so otroke poučevala vaška dekleta, med katerimi je bila tudi nonina starejša sestra. Po končani vojni je nona obiskovala slovensko osnovno šolo, ki je bila v domači vasi, v hiši, kjer je danes Dom krajanov. Takrat jih je poučevala učiteljica, doma iz Ljubljane. Ko je končala osnovno šolo,

so boljše učence, med njimi tudi mojo nono, izbrali za šolanje na gimnaziji. Na gimnaziji v Kopru je opravila sprejemni izpit. Prvi razred gimnazije je obiskovala v Kopru. V času šolanja so Koper priključili coni B Svobodnega tržaškega ozemlja. Zaradi tega ni mogla nona več v Koper. Tako je drugi razred gimnazije obiskovala v Postojni.

Iz Ljubljane so prišli izbirat učence za mladinski zbor Slovenske filharmonije. Ker je bila izbrana, je odšla v Ljubljano, kjer je obiskovala tretji razred gimnazije. Zaradi domotožja je s prijateljico iz sosednje vasi prišla domov. Tako se je končalo nonino šolanje.

Nona mi velikokrat pripoveduje o svojih doživetjih iz otroških dni in jaz ji z veseljem prisluhnem, saj je bilo takrat življenje drugačno od današnjega.

Stara šola v Pradah

Anja Kozlovič

Kako je bilo v šoli?

Šola je trajala samo pet let. Učiteljica je bila Italijanka. Takrat so bili naši kraji pod Italijo, zato so bili Italijani na vseh pomembnih položajih: zdravniki, učitelji, župani ... Šola je bila v vasi. V šoli so bile učilnice, na vrhu pa stanovanja za učitelje. Pisali smo s kredo na tablice. Učiteljica je bila prijazna, vendar smo se učili samo v italijanskem jeziku. Ker italijanščine nisem dobro razumela, v šolo nisem rada hodila. V šoli so morali fantje nositi italijanske fašistične uniforme in prepevati fašistične pesmi.

Tina Stančič

Običaji in prazniki v Slovenski Istri

Učenci so pri svojih bližnjih in sokrajanih poizvedovali, katere običaje in navade so imeli ob pomembnejših dnevih in kako so praznovali npr. božič, veliko noč in druge praznike.

Običaji v Slovenski Istri

Moja naloga je bila, da napišem nekaj o običajih v Slovenski Istri. Odločil sem se, da bo najboljše, če dobim informacije iz prve roke, od ljudi, ki živijo tukaj.

Moji stari starši, pa tudi pradedek in prababica, ki sta še živa, živijo na vasi. Odločil sem se, da bom povprašal kar njih in druge vaščane.

O tem zelo radi govorijo. Včasih celo preveč. Odkril sem tudi, da imajo različne poglede na nekatere stvari. Vendar je to običajno glede na starost ljudi, s katerimi sem se pogovarjal. Starejši se spominjajo običajev, ki jih danes na vasi ne poznajo več.

Vsakega od vprašanih sem prosil, naj mi predstavijo eno navado.

Moj oče

V njihovi hiši je bila navada, da prvi dan v novem letu v hišo vstopi najprej moški. Če bi prišla v hišo prva ženska, bi to prineslo nesrečo.

Moja babica

Pri moji babici je bil običaj, da se na božični večer kuha bakala in cvre fritule. Po polnočnici so vse pojedli.

Moj pradedek

Že ko je bil otrok, se spomni, da so za pust nabirali jajca, klobase in vino. Zvečer so nabrano pojedli s prijatelji ob kozarčku vina. V vsaki vasi so imeli tudi godbo, ki je igrala ob takih priložnostih.

Moj dedek

Povedal mi je, da so za veliko noč namesto zvonjenja hodili s skrgidelami. To so bile lesene ropotulje za oznanjanje praznika.

Moja prababica

Včasih so na vasi imeli sestanke. Ker je bila večina nepismenih, so začetek sestanka oznanjali s trobentami. Trobentač je hodil po vasi od hiše do hiše.

Sosedova Anča

Ko je na vasi gorelo, so na pomoč klicali z zvonjenjem.

Sosed Frenc

Zadnjo aprilsko soboto so vaški pobalini, še posebej pred hišami deklet, delali dišpete. Pred vhodna vrata so nosili rože, lestve, motike, vozove z gnojem ...

Vsi

Spomnili so se, da so si po vasi pomagali pri ličkanju koruze. Skupaj so delali, pri tem pa prepevali, pili vino in pekli kostanje.

Več je bilo takih del, pri katerih so si pomagali. Dandanes vsaka družina skrbi bolj zase. Živi se bolj odmaknjeno.

Po pripovedovanjih sem ugotovil, da je nekaj običajev povezanih s cerkvijo. Priprava hrane, priprava na praznike, urejanje vasi za procesije so samo nekatere navade. Veliko običajev se je preneslo iz roda v rod.

Tilen Božič

Intervju z mojo nono

Kako ste praznovali praznike?

VELIKA NOČ: Za ta praznik smo barvali jajca, imeli smo žuco, štrukelj in pinco. Dan pred veliko nočjo smo šli k maši in nesli žegnjat pince in jajca (pirhe). Na velikonočno jutro smo jedli žegnjana pinco in jajca. Nato smo šli k maši. Po maši smo na placu trcali jajca. Za veliko noč smo šli po vasi s svečami in žene so dajale na okna prte in šogumane, da bi jih žegnjali.

BOŽIČ: Jedli smo fance in na veliki petek bakala. V gozdu smo nabrali brinje in ga okrasili z bonboni, mandarinami in drugim suhim sadjem.

PUST: Na pepelnico - pustno sredo - so pokopali pusta. To je bila lutka iz cunj. Najprej je vaščan imel govor, nato pa so pusta sežgali in ga vrgli v potok. Za njim je šel cel sprevod, kot na pravem pogrebu.

SVETO REŠNJE TELO: Zbralo se je veliko ljudi in nato se je cela procesija odpravila po vasi in se ustavila pri vsaki kapelici, kjer so molili.

Ali je pri vas obstajal Božiček?

Ne. Takrat ni bilo Božička, ampak nam je oče ugasnil luč in vrgel pest orehov in suhega sadja v gonišče (peč) in ko je padlo na tla, naj bi to prinesel Božiček.

Kdaj je bila pri vas šagra in kaj se je tam dogajalo?

Šagra je bila v maju (majnica), aprilu (gošta - goštovca), septembru (opasilo - zadnji ples na prostem). Tam je bila maša in nato ples.

Kako ste praznovali poroko?

Bilo je precej manj ljudi kot danes. Večer pred poroko so šli fantje pet pod nevestino okno. Na dan poroke je moral mož, če je želel dobiti ženo, piti iz bukalina (kahle), žagati drva ...

Ali ste verjeli v čarovnice?

Ja. Ko smo šli mimo ene od hiš, kjer je živela stara gospa, smo kazali rogove. Ko je bil moj oče vinjen, se je večkrat zvrnil v jarek in nato trdil, da so ga porinile štrige.

Tina Stančič, Maja Furlan

Uganke

Štiri sestrice se tokolajo,
kakšon bot se udarijo,
nigdar se ne ujamejo.

~~(kolesa)~~

Bel golobčič,
črna kavka,
vse ukulin se lovijo,
odin družiga će zalovijo.

~~(dan eno nuč)~~

Se ne zgane, kr ga prime,
ku mu daš cel svet.
Ku ga gledaš v glavo,
je podoben zajce vod stu let.

~~(vosu oset)~~

Po ljubljansko šrajat znajo,
eno prav lepu kantajo.

~~(žabe)~~

Zbrala Sara Razem

Istrski pregovori in reki

Istrani, po domače Istrijani, smo bravi in če nam ni hudo, tudi veseli ljudje. Radi delamo, če nam ni prevroče ali mraz, še raje pa se šalimo in zbadamo. Najraje se norčujemo. Mati moja, kakšne si zrečemo. Za vsakega najdemo nekaj. Istrijani imamo tudi izreke.

Starejši ljudje, ki so večinoma zrasli v revščini, rečejo:

»Ruba ni maj srota. Se ne zna maj, kada ti kakšna stvar prav pride.«

Jordan iz Ospa je pripomnil: »Tu je sveta resnica. Ste vidli? Kder bi si mislo, da nan bo an dan prfin stena nad našo vasjo v korist? Anbot so se tan kojili eno sončli samo gadi, zdej pa lazjo po Veliki steni eno Mišji peci lidje ses celega sveta!«

Kadar hočemo povedati, da je tudi preprost človek še kako moder, rečemo:

»Anka čuk je tič!«

Če nam kdo dela krivico: »Človek vobraća, Buh vrne.«

Če hočemo povedati, da ima vsakdo svojo težavo, svoj križ, pravimo: »Vsaka vas jima svoj glas, vsaka hiša jima svojga miša.«

Kadar moramo na kakšno stvar ali dogodek čakati, na primer na pismo oz. če kasni penzija, vzkliknemo: »Čaki konj, da trava zrased!«

Kadar se nam zdi, da kdo dela kaj nesmiselnega, zmajamo z glavo:

»Mati moja, či ti zgljaveš kolpe!«

In ko nam mlajši soli pamet, ga vprašamo:

»Vod kada zna jajce već ku kakuš?«

Jezični pupi se špotamo:

»Uu, ti jimaš jazok dug več ku krava repl!«

Dekle vzvišano ni dobro zapisano:

»Ta pupa je preveč supirba, se ne idinjura govoreť sez vseken.«

Redkobesednemu oponesemo:

»Orka, se držiš, ku da si požro jazok. Je treba prav čipavat besed vod tebe.«

Tistemu, ki se prehitro užali, poočitamo:

»Si tanjek ku kartafinal!«

O človeku, ki se neprenehoma žene, sodimo:

»Umm, dela ku vuk, grabi stvari na čep ku zmotjen! Kaj para, da bo nesu ses sabon u grob? Bo ulihtaku mogu vse pestet, kur vsi ta drugi.«

Če mora kdo iznenada trdo poprijeti za delo, se namuznemo:

»Mu bo ben zdej kalala tripal!«

O razvajenem:

»Ta je preveč duber. Bi ti dal še srajco spud riti.«

O skopem:

»Ta ti ne bi dal nanka krko je pud nohton črnega.«

Preskromnemu navržemo:

»Si ko uni vosu, ki je vodo noso en krepo od žeje.«

Tistemu iz zlate sredine pa namenimo:

»Ben, ta pa ni ne krop ne voda.«

Zbrala Anja Kozlovič

Igre naših non in nonotov

Le kaj so počeli naše none in nonoti kot otroci, takrat ko še ni bilo računalnikov, mobitelov, lego kock, barbik in avtomobilčkov na daljinca? Gotovo je bil dolgčas.

O, ne, dolgčas pa že ne. IGRALI SO SE.

Pa še kako igrali. Zabavali, se smejali, se skrivali in lovili, tekali po travnikih, plezali po drevesih in se igrali takšne in drugačne igre. Teh iger jim starši niso kupovali v trgovini. Trgovina je bila kar narava - kamenčki, palice, zemlja, odpadni material. Izdelovalci igrač so bili sami, idej pa ni zmanjkalo ...

Ko smo jih vprašali, če nam povedo kaj o igrah iz njihovega otroštva, so se jim zaiskrile oči. Bilo je mnogo zgodb - zdaj vemo, da so se naše none in nonoti prav imenitno zabavali.

Za en dopoldan smo tudi sedmošolci izklopili mobitele, računalnike, CD-playerje in druge elektronske igrice in se skupaj z našimi prijatelji iz zamejstva prepustili RISTANCU, KAMENČKANJU, PANDOLI, se igrali ČIKLISTE, ZEMLJO KRAST, TRDEN MOST ...

Priznamo, da se našim igračam ne bi odpovedali, ko pa smo v pripravi na ta dan pokukali v otroštvo naših non in nonotov, smo spoznali, da so bili mogoče kdaj lačni, da niso imeli veliko lepih oblačil, da so živeli skromno - ampak dolgčas, dolgčas jim pa res ni bilo nikoli.

Čiklisti

Potrebujemo:

- pločevinaste zamaške od kokakole, piva, radenske ... (eden na igralca)
- kovance (eden na igralca)
- zabavne slikice velikosti kovanca (eden na igralca)

Navodila za igro:

Po en kovanec vtaknemo v zamašek, nanj nalepimo po eno slikico in vse skupaj prelepimo z lepilnim trakom. Po en tak zamašek si naredi vsak igralec.

Pravila igre:

Pravila so preprosta. Igralci se s čiklisti frcajo med sabo. Kdor zadene čiklist drugega igralca, ga vzame in igralec izpade iz igre. Kdor zbere vse čikliste, zmaga.

O igri:

Za igro vem, da je stara, najbrž izhaja iz Italije ali vsaj s Primorske, saj že ime pove vse. Meni je všeč, zanjo pa sem izvedela od očeta.

Tanja Markovič

Kamenčki

Ko je bila moja nona majhna, se je igrala igrico kamenčki. Igrala pa jo je tako:

- najprej je več otrok poiskalo 5 kamenčkov, morali pa so biti okrogli,

- nato so jih postavili na ravno ploskev,
- enega so vzeli in ga vrgli v zrak; v tem času, ko je prvi kamenček padal oz. bil še v zraku, so morali vzeti enega, ki je bil na tleh (na ravni ploskvi) ter uloviti tistega, ki so ga vrgli v zrak,
- tako je igra potekala naprej, le da so potem pobirali še po dva kamenčka hkrati, nato tri in nazadnje po štiri kamenčke naenkrat.

Larisa Korva

Kamenčkanje

Ko je bila moja nona majhna, so se najpogosteje igrali igro kamenčkanje.

Ta igra se igra tako, da so se otroci (ponavadi jih je bilo od 5 do 8) postavili v krog. Na sredino so postavili večji kamen. Vsak otrok je imel svoj majhen kamenček. Te kamenčke so metali v večjega. Kdor je prvi zadel velik kamen, je zmagal. Potem so vsi stopili en korak nazaj in ponovili igrico. Tisti, ki je največkrat zadel velik kamen, je zmagal.

Maja Furlan

Na svoji zemlji ali zemljo krast

Pravila in potek igre:

Najprej narišemo krog in ga razdelimo na toliko delov, kot je igralcev. Krog na peščeno površino narišemo s palico, na asfaltno pa s kredo - to je zemlja - rišemo ga tako, da se en igralec vrti na mestu, drugi pa se ga z eno roko drži, z drugo pa nariše krog.

Poiščemo palico, dolgo približno 30cm.

Nato lahko začnemo z igro. Eden od igralcev, določen je z žrebom ali izštevanjem, vzame palico in jo postavi na sredino kroga. Igralec, na čigar polje pade palica, jo mora pobrati in reči stop. Med tem časom pa drugi bežijo. Ko igralec pobere palico in reče stop, se morajo vsi ustaviti.

Nato igralec, ki ima palico, cilja druge igralce. Tistega, ki ga zadene, mu lahko ukrade del njegovega ozemlja, tako da s palico zariše črto v njegovo polje. Toliko zemljišča kot ga

obkroži, toliko je njegovega. Pri tem mora stati na svojem ozemlju. Če pa igralca zgreši, potem pa ta igralec krade zemljo njemu. Zmaga tisti, ki ima na koncu ves krog.

Tilen Likar

Pandolo

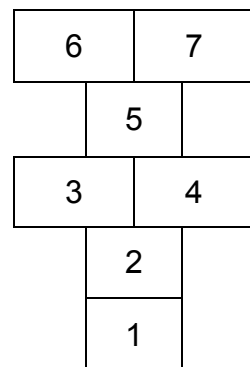
Pravila in potek igre:

Najprej naredimo palico in jo ošilimo - dolga naj bo 15 cm. Potem najdemo palico, ki naj bo dolga vsaj pol metra. Manjšo palico položimo na tla, daljšo pa vzamemo v roke. Z njo udarimo po manjši palici tam, kjer je ošiljena. Ko ta zleti v zrak, jo skušamo z veliko palico udariti, da odleti čim dlje. Zmaga tisti, ki palico odbije najdlje.

Tilen Likar, Boris Karamatič

Ristanc

Na peščeno površino narišemo s palico, na asfalt pa s kredo ristanc. Vsak igralec ima svoj ploščat kamen, ki ga po vrsti meče na posamezna polja. Igralec po eni nogi skače iz polja v polje, v dve vzporedni polji (3, 4 in 6, 7) pa z obema hkrati. V zadnjih dveh poljih (6, 7) se v zraku obrne in skače nazaj do prvega. Če se kamen ne ustavi v določenem polju ali če se zmoti ali če stopi na črto, naredi fuč in mora odstopiti mesto naslednjemu igralcu. Zmaga igralec, ki prvi pobere svoj kamen tja in nazaj grede iz vseh polj (12 metov).

Mateja Čanadi, Maruška Trebše

Čotež

(čotati - skakati v zrak po eni nogi, različica igre ristanc)

Pri igri uporabljamo kamenček. Najprej ga vržemo v prvo polje. Skočimo vanj in kamenček brcnemo iz polja. Tako nadaljujemo do zadnjega polja. Tudi na zadnjem polju kamenček brcnemo ven in se po eni nogi vrnemo na začetek. Nato se obrnemo tako, da igrišču kažemo hrbet in kamenček vržemo v čim bolj oddaljeno polje. Komur to uspe najprej, zmaga. Seveda je moral kamenček pristati v polju.

Igra je možna tudi na kamnitih stopnicah.

Anja Kozlovič

Koza klamf ali kozo biti

Na tla je treba narisati črto, za katero stopijo tekmovalci, vsak s svojim kamnom v roki. Na primerni razdalji postavijo dva ali tri kamne, največjega spodaj, nato srednjega in najmanjšega na vrh. Namesto kamnov lahko zložijo dve ali tri pločevinke drugo na drugo.

Kamni ali pločevinke predstavljajo kozo in ta ima svojega pastirja. Pastir stoji nekoliko oddaljen od svoje koze. Igralci mečejo kamne in skušajo zbiti kozo. Če jim to uspe, mora pastir kozo popraviti – postaviti kamne ali pločevinke nazaj, kamni, ki so jih igralci vrgli, obležijo na igrišču in vsak igralec mora pobrati svojega. Pri tem jih lahko pastir ujame in zamenjata vlogi. Dokler koza ni popravljena, pastir ne more loviti igralcev.

Mateja Čanadi, Mateja Tedeško

Trcanje jajc

Pravila igre:

Trdo kuhano jajce postavimo ob steno, da stoji na miru. S kovancem se oddaljimo do primerne razdalje in zarišemo črto. Od tu vsi skušajo s kovancem zadeti jajce. Kdor jajce zadene in kovanec ostane v jajcu, dobi točko. Zmaga tisti, ki dobi največ točk.

Igrico so se igrali ob veliki noči.

Teja Petrovič

Trden most

V igri sodeluje več otrok. Izmed njih izberemo dva, ki predstavljata most. Odmakneta se od skupine in vsak si da eno ime, ostali se postavijo v kolono, se primejo za rame in odkorakajo proti dvojici – mostu.

Prvi v koloni vpraša dvojico: »Ali je kaj trden most?«

Dvojica odgovori: »Kot kamen in kost!«

Prvi zopet vpraša: »Ali gre lahko naša vojska skozi?«

Dvojica odgovori: »Če prvega spustimo in zadnjega ulovimo.«

Nato dvojica dvigne roke in kolona gre pod most, zadnjega pa zadržita in ga vprašata, kaj bi bil raje. Povesta mu imeni, ki sta si jih izbrala. Ulovljeni pove eno ime. Nato stopi za hrbet tistega otroka, katerega ime je povedal.

Kolona medtem nadaljuje pot in ponovno pride do mosta. Igra se tako ponavlja. Ko so vsi otroci iz kolone za dvojico na eni ali drugi strani, se prične vlečenje. Tista skupina, ki bolj povleče, je zmagala.

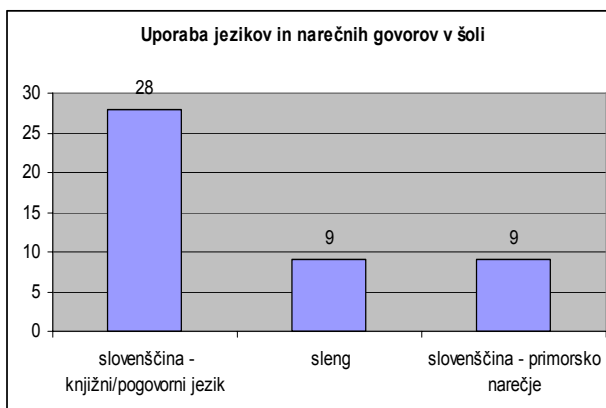
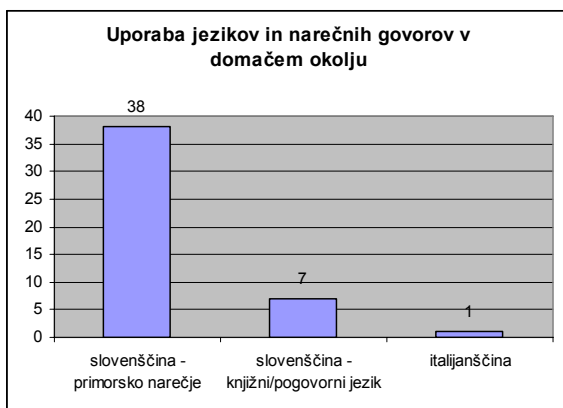

Alja Turk

Uporaba jezikov in narečnih govorov v domačem okolju

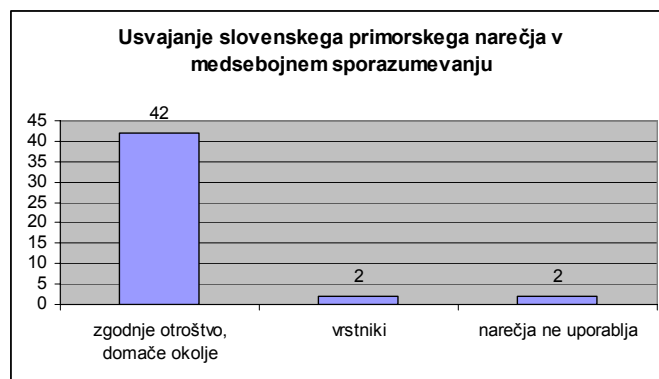
OSNOVNI ELEMENTI ANKETNEGA VPRAŠALNIKA O UPORABI JEZIKOV IN NAREČNIH GOVOROV NA OBMOČJU SLOVENSKE ISTRE V OKVIRU PROJEKTA **MLADI V MEDKULTURNEM POLOŽAJU**: JEZIK SPORAZUMEVANJA, JEZIKI, NAREČJA OKOLJA, NAČINI UČENJA JEZIKOV IN OKOLIŠČINE UPORABE RAZLIČNIH JEZIKOV OZ. NAREČNIH GOVOROV V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU

Prvo in osnovno vprašanje je bilo, v katerem jeziku ali narečnem govoru se sporazumevajo udeleženci doma in v šoli. Velika večina anketirancev (38 oz. 82,6 %) se v domačem okolju sporazumeva v slovenskem primorskem narečju, samo 7 oz. 15, 2 % uporablja v domačem okolju slovenski knjižni/pogovorni jezik, le 1 oz. 2,2 % pa se doma sporazumeva v italijanščini. Ravno obratna slika pa nastane pri sporazumevanju v šoli, pretežna večina 28 oz. 60,8 % se sporazumeva v slovenskem knjižnem/pogovornem jeziku, sleng uporablja 9 oz. 19,2 % anketirancev, v slovenskem primorskem narečju pa se pogovarja 9 oz. 19,2 vprašanih.

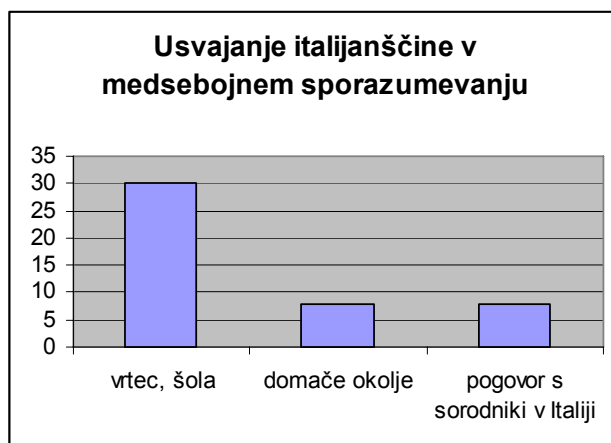

Drugo vprašanje je zajelo jezike oz. narečja, ki jih učenci slišijo v svojem okolju. Izsledki so pokazali, da udeleženci v svojem okolju največkrat slišijo slovensko primorsko narečje (32 učencev), sledijo italijanščina 22 in hrvaščina 17 učencev, slovenski knjižni/pogovorni jezik je s 5 učenci na repu lestvice poleg ostalih jezikov oz. slovenskih narečij (dolenjsko, kraško in štajersko), ki jih še slišijo v svojem okolju.

V **tretje vprašanje** so bili vključeni jeziki in slovenski narečni govori, ki jih učenci uporabljajo pri medsebojnem sporazumevanju, ter njihova opredelitev, kdaj in kako so se jih naučili. Večina, tj. 42 oz. 91,4 %, se je slovenskega primorskega narečja naučila v zgodnjem otroštvu, v domačem okolju, predvsem s starši in starimi starši ter z ostalimi sorodniki. Od vrstnikov sta se slovenskega primorskega narečja naučila samo 2 oz. 4,3 % anketiranca, medtem ko 2 oz. 4,3 % udeleženca nikoli ne uporabljata slovenskega primorskega narečja.

Pri učenju slovenskega knjižnega/pogovornega jezika ni podobne jasne meje, prepletata se učenje v šoli s poslušanjem, branjem, dramatiziranjem in govornimi nastopi ter učenjem v domačem okolju s pomočjo televizije, radia, računalnika in branja v družinskem krogu. Italijanščine se je pretežna večina udeležencev naučila v vrtcu in šoli, 30 oz. 65,2 %, le 8 oz. 34,8 % udeležencev se jo je naučilo že v predšolskem obdobju v domačem okolju, in sicer z gledanjem televizije, poslušanjem radia in kaset, z računalniškimi igrami. S pogovorom v družini ter s sorodniki v Italiji pa se je italijanščine naučilo 8 udeležencev.

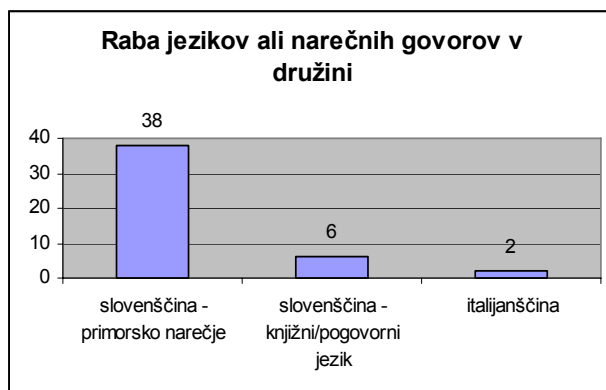

Pri ostalih jezikih je najbolj zastopana angleščina, ki jo je omenilo 14 udeležencev, in so se jo začeli učiti v četrtem razredu osnovne šole, nekateri pa že prej v različnih jezikovnih šolah.

S francoščino in nemščino pa se je nekaj udeležencev (9) srečalo pri izbirnih predmetih v sedmem razredu devetletke, hrvaščine pa se uči le dva udeleženca.

Pri učenju vseh jezikov so jim na razpolago sredstva javnega obveščanja in ostali mediji: radio, televizija, revije, knjige, časopisi, računalnik in mobilni telefon.

Četrto vprašanje se nanaša na okoliščine rabe slovenskega knjižnega/pogovornega jezika, italijanščine in slovenskega primorskega narečja pri pogovoru. Pretežna večina, 38 oz. 82,6 %, uporablja pri

pogovoru v družini slovensko primorsko narečje, v slovenskem knjižnem/ pogovornem jeziku se pogovarja 6 oz. 13,1 % udeležencev, v italijanščini pa le 2 oz. 4,3 %.

Pri pogovoru z ostalimi sorodniki je slika zelo podobna. Velika večina, 34 oz. 73,9 %, uporablja slovensko primorsko narečje, slovenski knjižni/pogovorni jezik uporablja 5 oz. 11 % udeležencev, medtem ko se v italijanščini s sorodniki sporazumeva le 7 oz. 15,1 % udeležencev.

V šoli uporablja slovenski knjižni/ pogovorni jezik, vendar samo pri pouku, pretežna večina anketirancev. Izven pouka, med odmori, pa večina uporablja slovensko primorsko narečje ali sleng.

S prijatelji se večina udeležencev pogovarja v narečju ali slengu, nekaj udeležencev pa se pogovarja tudi v slovenskem knjižnem/ pogovornem jeziku.

Zanimive so bile raziskave pogovora v tujini. Pri nakupovanju v vaški trgovini se sporazumevajo v slovenskem narečju, v mestnih trgovinah pa uporabljajo slovenski knjižni/pogovorni jezik.

